

ЗА „СЪПЕРНИЧЕСТВОТО” И „СЪТРУДНИЧЕСТВОТО” МЕЖДУ МЕДИЦИНАТА И ФИЛОСОФИЯТА

Веселина Славова

УС „Медицински лаборант“, Медицински колеж, Медицински университет – Варна

OF THE „RIVALRY” AND THE „COLLABORATION” BETWEEN MEDICINE AND PHILOSOPHY

Veselina Slavova

*Training and Research Sector of Medical Laboratory Assistant, Medical College,
Medical University of Varna*

РЕЗЮМЕ

Развитието на научното познание и технологичният напредък днес отново пораждаат необходимостта от сътрудничество между философия и медицина. От Просвещението до съвременността се развиват процеси на тясна специализация в научните области. Това е причината да се достигне до трайно и дълбоко разграничаване между природните науки и тези на духа. Този конфликт води до една трайна дехуманизация във всички сфери на човешката дейност. Връщането на научното знание към човешкото съществуване създава предпоставка за сътрудничеството между медицината и философията. Това сътрудничество се случва на терена на една сравнително нова област, наречена биоетика. Работата в тази област е свързана с възникването на нови въпроси и проблеми, пораждащи дискусии. Поради това е необходимо да се внесе повече яснота в отношенията между философия и медицина, за да се превърне човекът отново в цел, а не в средство.

Ключови думи: медицина, философия, етика, наука, биоетика

ABSTRACT

Today the development of scientific knowledge as well as the technological progress creates anew the necessity of a collaboration between philosophy and medicine. Processes of narrow specialization have been ongoing ever since the age of the Enlightenment. This is the reason why there is a huge gap between natural sciences and humanistic studies. This conflict leads to a long-lasting dehumanization in all areas of human activity. Bringing scientific knowledge back to its original purpose to serve the human well-being creates the prerequisite of a collaboration between medicine and philosophy. This collaboration takes place in the field of a comparatively new field called bioethics. Working in this area poses new questions and inspires discussions concerning new problems. This is why it is of crucial importance for clarifications to be made in the relations between philosophy and medicine in order to make man again a purpose of science, not simply a tool.

Keywords: medicine, philosophy, ethics, science, bioethics

След дълго лутане между крайностите на науката и метафизиката, между телесното и духовното, философията и медицината отново търсят и откриват пресечни точки помежду си. В различните периоди на развитие на човека и неговото знание, отношенията им търпят различни метаморфози – от пълното отъждествяване на медицинско и философско знание до надменното им изолиране в собствения сфера.

В съвременността се поражда необходимостта от тяхното сътрудничество поради натрупаните дефицити на технологичната епоха, изразяващи се в една трайна дехуманизация. Днес става ясно, че високите постижения на науката и техниката трябва да бъдат постижения за човека, а не въпреки него. Връщането на научното знание към човешкото съществуване създава предпоставка за сътрудничеството между медицината и философията. Това сътрудничество се случва на терена на една сравнително нова област, наречена биоетика. А новаторството е свързано с много въпроси и проблеми, пораждащи дискусии в това направление. Поради това е необходимо да се внесе повече яснота в отношенията между философия и медицина, за да се постигнат по-добри резултати за човека и неговото право на съществуване. По пътя от пълното им отъждествяване до пълното им противопоставяне трябва стигнем до равновесието, в което се поражда един пълноценен диалог.

Тезата за родството между философията и медицината датира от епохата на Античността, в която не е съществувала отчетлива диференциация на видовете знание. Много от философите са били и лекари, и астрономи, и математици. Хипократ в своя „Корпус“ изтъква родството между двете науки: „Медицината и философията са сестри; едната освобождава душата от страстите, а другата премахва болестите от тялото“ (8). Тясната връзка между тях се определя от отношението на човека към света. Древните гърци осъзнават силата на разума. Светът, наречен още космос, притежава свой вътрешен разум, който задава реда и хармонията в него. Човекът е способен да разгадае тези закономерности, към които е причастен посредством своята любознателност. Пресечната точка между човек и свят е познанието на природните закони и аналогичното им отнасяне към човешката същност. Още тогава се появява изкусителната идея светът да бъде опитомен чрез знание.

Тази нагласа на мислене е характерна и за възгледите на лекарите. Според древните гърци добрият лекар трябва да познава законите на Универсума, за да ги прилага върху човека, който е негов аналог. Лечението е възстановя-

ване на природен баланс. Хипократ смята, че човешкото тяло се състои от четири течности (кръв, флегма, жълта жлъчка и черна жлъчка), които при нарушено равновесие могат за причинят различни заболявания. Няма как да не направим аналогия и с четирите елемента, които стоят в основата на природното единство и са превърнати във фундамент на натурфилософията - земя, вода, огън и въздух. Така че както философията се занимава с хармонията в природния свят и човешките взаимоотношения, така и медицината търси баланса в човешкото тяло. Процесът на лечението е ценностно определен като стремеж към доброто, към възстановяване на реда. Още тогава косвено се налага връзката между медицината и етиката. И двете са породени от стремежа към овладяване на реда и постигане на хармоничното единство. Този тип мислене, заложен още от Сократ, определя разума като основна добродетел, а човекът, притежаващ разум, като нравствен. Останалата в историята на философията фраза на Сократ „знаещият е добродетелен“ предполага способността да се търси и намира „логосът“ на нещата. В този смисъл както философията, така и медицината служат на доброто. Платон в „Държавата“ сравнява справедливостта със здравето, а несправедливостта с болестта (7).

В същото време Сократовата максима „знаещият е добродетелен“ до голяма степен предопределя последващото високомерно отношение на науката като владетел на истината и доброто.

Аристотел, в коментара си на тази мисъл, казва: „Поради това някои твърдят, че всички добродетели са прояви на благоразумието и че в своите изследвания Сократ в едно е прав, а в друго не е. Не е бил прав, смятайки, че всички добродетели са благоразумие, но правилно е твърдял, че те не са добродетели без благоразумието“ (1), което ще рече, че добродетелите не се изчерпват само със знанието или само с характера, а са съчетание на едното и другото, т.е. не е достатъчно да си образован и интелигентен, за да си добродетелен, за това се изисква и усърдие, и воля, и желание да практикуваш добродетелното поведение.

Тази Аристотелова интерпретация звучи актуално и днес, когато питаме къде е границата между „мога да го направя“ и „трябва да го направя“ (като „трябва“ се свързва с дълг към другите).

Овладяването на знанието и техническото умение не бива да се превръща в отправна точка на медицинската практика, защото, перифразирайки Аристотел, ще кажем, че да знаеш какво е добро, не означава, че си добър. До-

бродетелта в този смисъл представлява съчетание на научното познание с хуманното отношение към другия. До този проблем се стига след „разомагьосването“ на света, когато човешкият разум няма задръжки, когато границите отпадат и когато Азът триумфира.

Издигането на научното знание в култ се отразява както на медицината, така и на философията. Подготовката на почвата за тези нови тенденции започва от епохата на Ренесанса и се затвърждава през Новото време.

Швейцарският лекар Парацелз настоява за прекъсване на връзката на медицината със схоластиката (средновековната философия, основаваща се на учението на Аристотел). Той се отнася скептично към догматичното познание, разпространяващо се в тогавашните медицински факултети, и въвежда нов научен подход. Счита се за създател на ятрохимията, според която човешкото тяло се състои от химични елементи (сяра, сол и живак), а болестите са причинени от дисбаланса помежду им. Парацелз се опитва да замени съзercанието, на което се основават и гръцката, и средновековната философия, с експерименталното познание.

Философската си обосновка този подход намира в учението на Ф. Бейкън, според когото, за да се постигне добър резултат в познанието за природата, трябва да се използва методът на индукцията. Той развива своите възгледи в съчинението си „Нов органон“, с озаглавяването на което подсказва несъгласието си с Аристотеловия дедуктивен подход, представен в логическите му съчинения, класифицирани под заглавието „Органон“. За Бейкън в основата на познанието стои наблюдението и описанието на фактите, от натрупването на които може да се направи и съответният научен извод. Тази теза подготвя почвата за развитието на експерименталните науки. Ако през епохите на Античността и Средновековието са се натрупвали знания в области като метафизика, математика и астрономия, то през Възраждането и Новото време се засилва интересът към природните науки. Въпреки това се запазва тенденцията към универсализъм. Знанието е все още общо, а между учени и философи рязка граница няма.

В тази връзка Декарт пише: *„Така цялата Философия е като дърво, в което Метафизиката е коренът, Физиката е стъблото, а всички други науки са клоните, които израстват от това стъбло и които се събират в три основни клона, а именно Медицина, Механика и Етика. Под наука за морала аз разбирам най-висшата и най-идеална наука, която, изхождайки от цялото познание на*

другите науки, е последната степен на мъдростта“ (5).

Нютон, Декарт, Лайбниц, Хегел въплъщават идеала на енциклопедизма. В своите теории те се стремят да постигнат системата на пълно знание за света и човека, фундаментът на която обаче е философското знание, доколкото то е единственото, което търси основанието за съществуването на нещата.

В същото време дуализмът на Декарт бележи и разделението на науките. С изтъкването на разликата между *res cogitans* и *res extensa* той маркира разграничаването на естествените науки от тези за духа, което в последствие ще се превърне в непримируемо различие. Разривът между тях е налице след опита на всяка една да се утвърди като самостоятелна научна област.

Крайният резултат е превръщането на философията в наука, за което принос има позитивизмът, и откриването на обща методология между природни и обществени науки. Интересите на философията са в областта на психологията, лингвистиката, епистемологията, математическата логика. Настойчивото избягване на метафизическите проблеми е съпроводено с доказване на високата стойност на емпиричната проверка на твърденията.

Приравняването на философското към научното познание дава възможност за сътрудничество между интензивно развиващите се клонове на естествознанието, но в същото време изолира знанието от ценностите и морала. Оттам превръщането на науката в овладяване на технически умения я лишава от „задръжки“ и съмнения. Този вид самоувереност заслепява учения да предвиди регреса, до който може да доведе неговото откритие. Отделянето на медицината от философията води до дехуманизирането ѝ. Приобщаването ѝ към природните науки дава нови хоризонти, но закрива други. Научното изследване не изчерпва същността на медицината, технологията и познанието не могат да дадат решение на всички въпроси, особено когато става дума за човешки взаимоотношения.

Немският философ Х.-Г. Гадамер казва: *„... Към изкуството на лечението принадлежи не само успешното побеждаване на болестта, но също и възстановяването след болестта и дори грижата за поддържане на здравето“* (4).

Това налага необходимостта от сътрудничество между медицината и философията.

Няколко са аспектите, в които се откриват пресечни точки:

Първо, медицината се интересува от човека и неговото здраве, затова не може да се из-

олира от философските въпроси за живота и смъртта, за същността на човека, за представата му за болест и здраве. И отново, връщайки се към зората на философията и науката, ще цитираме Аристотел, според когото „Философията с основание се нарича наука за истината. Това е така, защото целта на теоретичното познание е истината, а на практическото – действието, и ако практиците се интересуват от устройството на нещо, то не е, за да узнаят как то съществува вечно, а какво е неговото отношение към други неща и в настоящето. Ние обаче не познаваме истинното, ако не знаем причината за нещата...” (2). Именно в това е състои същността на философията – да търси същността на нещата, да излиза отвъд случая, за да даде парадигмата.

Второ, в основата на лекуването стои отношението към другия, което предполага обвързването на медицинската професия с етиката като знание за доброто и неговото практикуване. От тази гледна точка етиката не бива да се свежда до кодекси на поведение и декларации, до набор от правила, които гарантират моралното поведение на медицинския специалист. Кодексите по медицинска етика не бива да се превръщат единствено в регламент на поведение. Те трябва да са израз на едно вътрешно убеждение на медицинските специалисти. В противен случай ще се превърнат в указания за добро поведение, в лицемерно уподобяване на етичен стандарт.

Трето, социалната значимост на медицинската професия изисква изключителна отговорност пред пациенти и съсловие – качество, което не се саморегулира от кодекси, а представлява дълбока вътрешна убеденост в моралните ценности и в значимостта на другия.

Да придобиеш необходимата компетентност означава да си отговорен пред знанието, пред професията, пред гилдията и пациентите.

В заключение ще кажем, че медицината и философията си остават различни сфери от човешката дейност и не е необходимо да заличаваме техните различия, превръщайки ги в едно и също нещо. Именно в различието може да се осъществи и пълноценното сътрудничество между теорията и практиката, между научното и философското знание, които ще дадат отговори на наболелите въпроси на съвременното и ще открият достойното място на човека в ерата на технологиите.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аристотел. Никомахова етика. София: ГАЛ-ИКО; 1993. VI, 13, 1144b 17–21.
2. Аристотел. Метафизика. София: СОНМ; 2000. кн. II, гл. 1, 993b, 20-25.
3. Гадамер, Х.-Г. Фактът на науката, В: Наследството на Европа. София, Критика и хуманизъм, 2009.
4. Гадамер, Х.-Г. Върху загадката на здравето, В: Загадката на здравето. София, НБУ, 2014. с. 164.
5. Декарт Р. Начала на философията, В: Избрани философски произведения. София, Наука и изкуство, 1978. с. 468.
6. Джонсън А. Р. Раждането на биоетиката. София, ИК „Критика и хуманизъм”, 2011.
7. Платон. Държавата. 2-ро издание, София, „Наука и изкуство“, 1981. 342b-342d.
8. Hippocrate, De L'art Médical. Le Livre de Poche. Paris: LGF; 1994. p. 15.

Адрес за кореспонденция:
доц. Веселина Славова, д.ф.
Медицински колеж – Варна,
бул. „Цар Освободител“ №84
e-mail: veselina_slavova@abv.bg